

Recenzja: Gerhard Marschütz,
Theologisch ethisch nachdenken,
t. I: *Grundlagen*,
Echter Verlag, Würzburg 2009, ss. 268.

Głównym zadaniem etyki teologicznej, bądź teologii moralnej, jest troska o tzw. ortopraksję, czyli zgodność życia i postępowania chrześcijanina z wyznawaną przez niego wiarą. Wydaje się, iż dobrze w wypełnienie tego zadania wpisuje się książka austriackiego teologa moralisty Gerharda Marschütza, której tytuł można oddać słowami „teologiczno-etyczny sposób myślenia”. Stanowi ona pierwszą część przystępnego wykładu na temat najważniejszych zagadnień moralności chrześcijańskiej. Publikacja ta wprowadza w podstawy refleksji teologicznomoralnej, wyjaśniając w zrozumiały sposób centralne pojęcia i zagadnienia z zakresu tej dyscypliny, jak np. sumienie i wina, wolność i działanie, cnota i norma. Zawiera ponadto różne drogi argumentacji związane z praktyką chrześcijańskiego życia. Pozycja ta – jak zaznacza sam autor – może być cenną lekturą dla wszystkich studiujących katolicką teologię, w sposób szczególny zaś dla zainteresowanych podstawami moralności chrześcijańskiej (s. 5).

Warto dodać, iż autor omawianej publikacji – prof. dr hab. Gerhard Marschütz (ur. 1956) od wielu lat związany jest naukowo i dydaktycznie z Wydziałem Teologii Katolickiej na Uniwersytecie Wiedeńskim, gdzie pracuje jako teolog moralista. Jego zainteresowania naukowe koncentrują się wokół zagadnień związanych z małżeństwem i rodziną, problematyką początku życia ludzkiego oraz etyką zwierząt.

Już na początku Marschütz podkreśla, iż w życiu codziennym nieraz zdarzają się sytuacje, które prowokują do namysłu mającego często charakter etyczny. Gdy idzie o pytania dotyczące odpowiedzialnego działania (co mam czynić?), czy też dobrego życia (jak uczynić to życie szczęśliwym?), znalezienie na nie właściwej odpowiedzi nastrocza współczesnemu człowiekowi wiele trudności. Chrześcijanie rozwiązują wspomniane dylematy etyczne w oparciu o swoją wiarę. Więż z Bogiem jest więc tym, co określa całe ich życie, myślenie i działanie. Dlatego chrześcijanie myślą, rozumują, zdaniem Marschütza, w sposób teologiczno-etyczny (s. 5).

Recenzowana książka stanowi wprowadzenie w podstawy owego namysłu teologiczno-etycznego człowieka. W związku z tym w dwóch pierwszych rozdziałach autor stara się wyjaśnić główne etyczne kategorie myślenia, stosując do tego perspektywę filozofii oraz teologii. Tak nakreślony horyzont zostaje z kolei pogłębiony i rozszerzony w następnych pięciu częściach rozprawy,

które omawiają problematykę: sumienia, działania, etyki cnót, etyki norm oraz godności człowieka. W ten sposób Marschütz chce wzmocnić teologiczno-etyczną kompetencję każdego z czytelników tej książki.

W pierwszym rozdziale (s. 9–34), mającym charakter filozoficzny, autor stara się odpowiedzieć na pytanie, nad czym w ogóle „zastanawia się” etyka. Czego dotyczy jej namysł? Zostają tu omówione m.in. takie zagadnienia, jak: etyka jako teoria moralności, źródła moralności, dobro moralne oraz zadanie etyki. Na końcu zaś wyjaśniono podstawowe terminy związane z etyką, typu: etyka normatywna, deskryptywna, metaetyka, moralność, etyka ogólna i szczegółowa, pryncypia, kryteria i normy postępowania.

Drugi rozdział recenzowanej publikacji zatytułowany jest w sposób dość prowokacyjny: „Czy etyka teologiczna myśli inaczej?” (s. 35–72). Aby odpowiedzieć na to pytanie, autor wprowadza w pierw czytelnika w główne postulaty neoscholastycznej teologii moralnej, później zaś przechodzi do omówienia najważniejszych założeń odnowy tej dyscypliny przez II Sobór Watykański. W tym kontekście zostają tu również podjęte tak istotne kwestie, jak np.: autonomia moralna, czy też samorozumienie etyki teologicznej jako dyscypliny naukowej.

W kolejnych częściach swej książki Marschütz omawia bardziej szczegółowe zagadnienia związane z teologią moralną fundamentalną. Zaczyna w trzecim rozdziale od fenomenu sumienia (s. 73–96). Czytelnik zostaje więc wprowadzony w podstawowe cechy i znaczenia doświadczenia sumienia oraz jego rolę jako „ostatecznie wiążącej” instancji namysłu moralnego. Całość wieńczy natomiast współczesna konkretyzacja problematyki sumienia, w której autor porusza zagadnienie antykoncepcji jako trudnego obszaru wiążącego się dla wielu ludzi z konfliktem sumienia.

W czwartym rozdziale publikacji jej autor zajmuje się tematyką najbardziej charakterystyczną dla teologii moralnej, czyli problematyką ludzkiego działania (s. 97–144). Omówione tu więc zostają najważniejsze cechy i warunki czynu ludzkiego, jak świadomość oraz wolność, przy czym tej ostatniej poświęcono więcej uwagi. Poza tym Marschütz przedstawia też tutaj istotne aspekty działania moralnie złego (w tym grzechu i pojednania).

Piąty rozdział książki austriackiego teologa moralisty nosi tytuł „Etyka cnót” (s. 145–174). Omawiając tę ważną tematykę, autor rozpoczyna od przybliżenia arystotelesowskiego rozumienia pojęcia „cnota”. Dalej ukazana jest cnota w perspektywie teologicznej oraz współczesny kontekst etyki cnót.

Uzupełnieniem treści rozdziału piątego jest kolejna część recenzowanej publikacji (s. 175–240), która dotyczy tzw. etyki norm (*Normethik*). Tutaj poruszone zostają możliwe sposoby uzasadniania norm etycznych, m.in. droga z autorytetu (np. Biblii, Tradycji), argumentacja prawnonaturalna, metoda deontologicz-

na, czy też teleologiczna. Warto podkreślić, iż całość żmudnych wywodów teologiczno-etycznych autor ilustruje wieloma przykładami z życia.

W ostatniej części swej książki Marschütz jeszcze bardziej pogłębia analizowaną wcześniej problematykę uzasadnienia norm etycznych, omawiając fundamentalne zagadnienie godności człowieka (s. 241–253). W tym rozdziale wyjaśniono nie tylko to, co ludzka godność wyraża, ale również to, jakie płyną z niej implikacje normatywne oraz jakie jest znaczenie teologiczne godności każdego człowieka.

Reasumując, trzeba w tym kontekście podkreślić dobre opracowanie graficzne tej publikacji. Warto docenić zwłaszcza umieszczone przez autora na marginesach pewne słowa kluczowe, które nie tylko ułatwiają lekturę tej książki, pomagają śledzić tok wyводу, a poprzez to przyczyniają się również do lepszego opanowania materiału (np. przez studentów przygotowujących się do egzaminu). W dodatku na zakończenie tej rozprawy (s. 255–260) umieszczono grafiki i pewne teksty źródłowe, które mogą służyć pogłębieniu analizowanej w poszczególnych rozdziałach problematyki. Poza tym na końcu znajduje się też spis wykorzystanej w publikacji literatury, podzielony na źródła (dokumenty Kościoła i inne) oraz literaturę pomocniczą (s. 261–267). Całość wieńczy zaś wykaz skrótów, które autor stosował w tekście recenzowanej publikacji (s. 268).

Konkludując, należy zauważyć, iż książka Gerharda Marschütza dotycząca fundamentalnych zagadnień teologii moralnej (etyki teologicznej) stanowi niewątpliwie – zwłaszcza dla środowiska akademickiego – wielką wartość edukacyjną. Oczywiście, nie jest ona pozbawiona pewnych braków formalnych czy kwestii do dyskusji. Przykładowo warto byłoby w przypisach zastosować kursywę w tytule cytowanych publikacji, poza tym trzeba ujednolicić zapis przypisów – konsekwentnie przed kropką (np. przypis 32, s. 56) albo za kropką (np. przypis 33, s. 57). Prócz tego niektóre tezy wysuwane przez austriackiego teologa moralistę mogą wydawać się nieco zbyt liberalne (np. problematyka antykoncepcji – s. 92–96), zaś pewne zagadnienia zbyt pobieżnie potraktowane. Ostatnią uwagę usprawiedliwia jednak fakt ograniczonych rozmiarów recenzowanej publikacji (ss. 268), która, jak wynika z tytułu, stanowi I tom przygotowywanego większego zbioru. Na koniec warto docenić – zwłaszcza w polskim kontekście – pojawienie się na rynku publikacji z zakresu teologii moralnej fundamentalnej. Książka Gerharda Marschütza może bowiem niewątpliwie uzupełnić pewną lukę panującą w naszym rodzimym środowisku, służąc jako dobry podręcznik pomocny zarówno dla teologów moralistów (etyków teologicznych), jak i studentów teologii czy etyki.